

Igor Gedrih

SVEŽINA TOMŠIČEVIH NOVEL

**Marjan Tomšič – Vruja, založba Lipa
– Koper, 1994, oprema Luciano Kleva**

Že lep čas živo prisotna proza Marjana Tomšiča pozna zvesto privrženost Istri in njenim ljudem. Pravzaprav je Marjan Tomšič stopil v leposlovni svet v času, ko je marsikdo prisegal na drugačne literarne tokove in usmerjenosti. Tedaj je bil s svojo motiviko potihoma označen kot »folklorist«, ob tem pa je bilo spregledano, da je izhajal iz živorodnega življenja preprostih ljudi, bistveno drugačnega od urbanega okolja. Realija posebnega geografskega področja z vsem, kar pritiče ljudem in njihovem vsakdanjemu življenju, odseva v njegovih romanih in novelah.

Marjan Tomšič je knjižno pričel kot novelist (Krog v krogu, 1968). Z noviteto je ostal zvest istrskemu okolju, novele pa je usmeril k ljubezenski tematiki. Že Florjan Lipuš je pred časom presenetil s Srčnimi pegami kot izrazito ljubezenskem romanu, kot da bi hotel (iz)povedati, da še ni »vse povedano o ljubezni«, kot so trdili nekateri v nasprotju s prepričanjem, da je ljubezenski motiv trajnica literatur vseh časov, in tudi dandanes ni dosti drugače. V pesništvu je to še izraziteje, že zaradi enotemskega jedra; bodi dovolj, da omenimo le sodobnike, npr. Cirila Zlobca, Iva Svetino, Milo Kačičevo, Nežo Maurer. Kakor koli že, tudi Marjanu Tomšiču ljubezenski motiv ni neznan, z Vrujo pa je uresničil niz novel, kjer je ljubezen z različno valenco v ospredju dogajanja in doživetja.

Vruja je narečna beseda za izvir, v Tomšičevi noveli ime mladenke cigansko potepuške narave v svobodnosti, v bistvu se razodeva v svoji lepoti kot polnost bivanja, neobremenjenega, nagonsko spontana je znanilka življenja. Je hkrati realna oseba in vendarle tudi simbol ženstvenega. Ni naključje, da je pisatelj po njej poimenoval zbirko novel, Vruja je izvir življenja. Kompozicija celotne zbirke je naravnana tako, da »uvodni del« (Sedem ljubezni), sledi sedem novel in nato naslednjih sedem sklence »sklepni akord« (Aleluja). Morebiti se da poenostaviti tako, da so začetne novele ubrane bolj realistično, zadnje pa preveva metafizika. Vendar pa Tomšičevo pisanje nikakor ni tako preprosto, da bi se zadovoljil s fabulativnim, zgodbarsko poročevalskim načinom ubesedovanja, najsi ohranja, predvsem v prvem delu knjige nekaj te klasike. Realizem doživetega seva iz posameznih novel, ob dogajajoče vplete dialog kot odsev posamezne osebnosti, njenega čutenja, misli, reagiranja. Vnaša dialektno obarvane prvine, se mestoma približa pogovornemu načinu izražanja, tudi ti prepleteni slogovni prijemi so funkcionalno osmišljeni. V drugem delu pridejo bolj do veljave posamezne simbolne besede, ali raje sestavine, ki delujejo skrivnostno, nedorečeno, tudi z asocijajo povezane besede ali

besedni sklopi, čeprav tudi prej naletimo na simboliko, vpeto v realijo doživljajočega. V prvem delu je več otipljivo realno določljivega, v drugem več vizionarnega, z metafiziko prepojenega, včasih namensko postavljeno tako, da deluje neoprijemljivo skrivnostno, sanjsko, celo pravljico.

Novela Marjana Tomšiča imajo izhodišče v realni stvarnosti, določiti se jim da specifičen prostor, zaznavna je individualna barvitost vsakdanjosti, toda vse bolj se dogajajoče – od novele do novele – staplja z osebo in osebnostnim aspektom, ki lahko mahoma spremeni vsakdanjost v nekaj posebnega, ne toliko v zunanji pojavnosti, v vidnem polju, pač pa v notranjih doživljajskih vzgibih, čustvenih impulzih, kar nima nobene podlage v racionalnem dojoemanju, znajdemo se v območju iracionalnega, nikoli do konca dojetega, skrivnostnega. Korenine Tomšičevega realizma so širše od klasičnega. V svojih novelah ohranja privrženost istrski zemlji in njenim ljudem, a razodeva življenje v nedoumljenosti vsega, kar prinaša in česar racionalno ni mogoče razložiti, naj gre za vizijo, slutnje, resničnost, sanje, ne nazadnje z dotikalščem do metafizičnega, s (pol)zavednostjo do Absolutnega.

Če so to nekatere značilne poteze Tomšičevih novel, pa ostaja kot sredica ljubezen. Ljubezen v mnogoobrazni pojavnosti, nikoli do konca dojeta, kvečjemu doživeta. Lok pisateljevih novelističnih upodobitev sega od polzavednega, otroško začetnega, čistega približevanja, do hrepenenjske mladosti, pričakovanja, pa do povezujoče uresničitve v opoju življenjske polnosti in vse do presegaajoče ljubezni v smislu osebnega in univerzalnega sveta, ob zavezanosti kozmičnemu. Ne glede na to, kako so intonirana razpoloženja in čustva v posameznih novelah, M. Tomšič z občutljivo mero »dozira« tako raznotero ljubezen, je ne izolira od ostalega v življenju posamezne osebe, najsi ostane v sredini doživljanja. Ob vsem mu je ljubezen namenoma neulovljiva v razumskih mrežah, je mnogo več, je procesualna sredica življenja, v razdvojenosti moškega in ženske uresničljiva v skupnem. (Jin; jang?!) Ne v nasprotju – nasprotje je vedno podirajoče – ampak v povezujočem. M. Tomšič v teh novelah najde tenkočutno razmerje, da povečini odraža svet realij pa svet irealij, s hoteno mero skrivnostnega, tistega, kar seže prek običajne, stvarno zaznamujoče, zunanje pojavnosti. Lahko, da mu bo kdo očital, da »zamegli«, toda hotena nejasnost je zlasti v drugem delu novel sestavina magičnega, z dotikalščem časovnega in nadčasovnega. Pri Tomšičevih novelah ne smemo iskati običajne napetosti dogajanja, ki izvira iz akcije. Težišče mu ni v zunanji pojavnosti, dasi jo nujno upošteva. Pisatelj bolj ali manj ohranja ravnovesje med zunanje prepoznavnim svetom in notranjim doživljanjem posameznih oseb, morda bi bil mestoma koristen malo bolj opredeljen zaris dogajajočega, ne da bi s tem vsebini odvzel karkoli specifičnega. Vsekakor je Vruja zbirka novel, ki pritegne, dá misliti in estetsko prepričljivo razgrne posebno okolje in ljudi, toda tisto človeško ostaja obče. Pisatelj se ne prepusti pesimizmu in ohranja trezno razmerje do pojavov, ki jih obravnava v novelah.